

Tekst jest dostępny na licencji CC BY 4.0 International
DOI: <https://doi.org/10.36280/AFPIFS.2026.2.112>

Paweł Boike*

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Mateusz Pękała**

Uniwersytet Ignatianum w Krakowie

Seminarium Tischnerowskie, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, 24 czerwca 2025 r.

Przypadająca na rok 2025 okrągła rocznica śmierci ks. prof. Józefa Tischnera (1931–2000) była jednym z powodów podjęcia w środowisku polskiej filozofii prawa inicjatywy zorganizowania „Seminarium Tischnerowskiego”, które odbyło się 24 czerwca 2025 r. w Sali Posiedzeń Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego. Trud przygotowania wydarzenia wzięli na siebie pracownicy Katedry Polityki Prawa UŁ – dr Paweł Łabieniec i dr Paulina Łabieniec, za co należą się im gorące podziękowania. W ramach przygotowań organizatorzy uzyskali od znanego fotografa Wojciecha Surdziela zgodę na nieodpłatne wykorzystanie popularnego zdjęcia przedstawiającego bohatera seminarium. Koszty organizacji tego spotkania naukowego pokryto ze środków Katedry, za co wyrazy wdzięczności należy skierować w stronę Pani kierownik prof. dr hab. Sylwii Wojtczak.

Kolejność poruszanych tematów wpisywała się w hasło „od filozofii do prawa”. Gości seminarium powitała dr hab. Joanna Połatyńska, prof. UŁ, prodziekan ds. dydaktyki. Pierwszy panel moderował prof. dr hab. Ryszard Kleszcz (UŁ). Referaty wygłosili w nim dwaj doświadczeni filozofowie, którzy wprowadzili uczestników w tematykę myśli Józefa Tischnera i umiejscowili ją na mapie współczesnej filozofii. Referat dr. hab. Witolda

---

* ORCID: 0000-0003-0789-0897; e-mail: pawel.boike@doktorant.umk.pl

** ORCID: 0000-0002-1389-2664; e-mail: mateusz.pekala@ignatianum.edu.pl

Glinkowskiego, prof. UŁ, pt. „Człowiek w dramacie – antropologiczna diagnoza Józefa Tischnera” opierał się na spostrzeżeniu, że myśl autora *Etyki solidarności* jest uniwersalna, ważna, aktualna i żywa, czyli dotyka każdego z nas, niezależnie od kontekstu. Jest myślą trudną w referowaniu, jednak z pewnością zapraszającą do refleksji, dialogu i pójsia jej śladem. Filozofia ta pyta o człowieka, o jego istotę, integralność i wyjątkowość – zarówno w pozytywnym, jak i negatywnym sensie. Główna część wystąpienia dotyczyła sensu pojęcia dramatu, które stanowi jedną z głównych kategorii myśli J. Tischnera.

Jako drugi zabrał głos prof. dr hab. Krzysztof Wieczorek (Uniwersytet Śląski w Katowicach), który już na wstępie referatu zatytułowanego „Józef Tischner, filozof niezrozumiany: dialog – spór – odrzucenie” podkreślił, że myśl filozofa jest bogata, barwna i wielowątkowa, a jedną z jej cech jest to, że nie rozwijała się w sposób liniowy. Górale mówili o Księdzu Profesorze „Nas Baca”, ponieważ w centrum uwagi stawiał on konkretne dylematy konkretnych ludzi. W tym kontekście można stwierdzić, że nie był typowym filozofem akademickim, był za to „filozofem ludzkich problemów”. Głównym wątkiem referatu była (przez wielu źle rozumiana) Tischnerowska koncepcja dialogu jako narzędzia praktycznego działania, powstała w kontekście innego nurtu – filozofii sporu. Jako „wieczny kontestator”, który w żadnym środowisku nie czuje się dobrze, J. Tischner nie był filozofem afirmacji, ale filozofem buntu wobec tego, że świat nie jest taki, jaki powinien być.

Oba referaty wywołały dyskusję, która dotyczyła m.in. stosunku J. Tischnera do teologii i pomysłu zintegrowania jej z filozofią. Padły pytania o to, jaki stosunek miałby Filozof Solidarności do dzisiejszych polskich konfliktów politycznych.

Drugi panel seminarium poprowadził dr Paweł Łabieniec (UŁ). Jako pierwszy wystąpił uczeń i wieloletni współpracownik ks. Józefa Tischnera – prof. dr hab. Zbigniew Stawrowski (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie), który wygłosił referat pt. „Myślenie polityczne Józefa Tischnera”. Punktem wyjścia było spostrzeżenie, że J. Tischner był przede wszystkim myślicielem religijnym, starającym się pogłębiać rozumienie wiary chrześcijańskiej, ponadto był filozofem człowieka, natomiast myślenie polityczne pojawiło się u niego znacznie później. Filozofa Solidarności cechowała autentyczna pasja do filozofowania rozumianego jako samodzielne poszukiwanie tego, co najważniejsze. W tym sensie J. Tischner filozofował w stylu sokratejskim, wyróżniając się znakomitymi zdolnościami analitycznymi. Był oczywiście głęboko wierzącym chrześcijaninem, uznającym Jezusa Chrystusa za prawdziwego człowieka i wzorzec człowieczeństwa. W głównej części wystąpienia prof. Z. Stawrowski omówił poszczególne etapy rozwoju tego nurtu myśli J. Tischnera, który dotyczy różnych aspektów życia politycznego, w tym m.in.: postaw wobec władzy totalitarnej, aksjologicznych założeń decyzji politycznych, krytyki polskiego marksizmu, pojęcia wspólnoty, kłamstwa politycznego i pojęcia prawdy w życiu publicznym.

Następnie zabrał głos dr hab. Maciej Pichlak, prof. UW, który w referacie zatytułowanym „Dialogiczna koncepcja narodu Józefa Tischnera a problem konstytucji” zwrócił uwagę, że myśl J. Tischnera nie jest łatwa i należy powstrzymać się przed

bezpośrednim aplikowaniem składających się na nią koncepcji do problemów filozofii prawa. Józef Tischner był zakorzeniony w konkretnym doświadczeniu i zachowywał daleko idącą podejrzliwość wobec wszelkich abstrakcji, bez których z kolei prawo nie może się obejść. Jeśli w myśleniu konstytucyjnym chodzi o coś więcej niż o suchą treść aktu normatywnego, jeśli konstytucja powinna wyrastać z dziejowych doświadczeń narodu, to należy najpierw odpowiedzieć na pytania: czym jest naród? Jaki jest naród polski? Jaki etos mu przyświeca? Skoro dla J. Tischnera naród jest Norwidowskim „moralnym zjednoczeniem”, wspólnotą bardziej etyczną niż polityczną, to myślenie konstytucyjne powinno być refleksyjne, demokratyczne i dialogiczne.

W czasie moderowanej przez dr. P. Łabieńca dyskusji zastanawiano się m.in. na źródłami i skutkami lęku odczuwanego w niektórych momentach przez J. Tischnera wobec komunizmu, a także powtarzanego przez niego poglądu, że największej odwagi wymaga myślenie. Poruszono również wątek góralszczyzny, która dla filozofa nie była „kryjówką”, ale domem, czyli miejscem, w którym był „u siebie”, czuł się bezpiecznie i za które czuł się odpowiedzialny. Zadanie skryształizowania idei góralszczyzny nie było w tym kontekście unikiem, ale docenieniem ogromnej wartości góralskiego etosu.

W ramach ostatniego panelu seminarium, który poprowadził prof. dr hab. Marek Zirk-Sadowski (Uniwersytet Łódzki), wygłoszono trzy referaty. Doktor Mateusz Pękała (Uniwersytet Ignatianum w Krakowie) w wystąpieniu pt. „W krainie schorowanej konfliktologii – uwagi o polskim dyskursie publicznym na podstawie wybranych wątków myśli Józefa Tischnera” przedstawił próbę rekonstrukcji tych „chorób” naszego życia

Fot. Daniel Maliński

politycznego, które skutkują pogłębianiem podziałów społecznych i tych „demonów” polskiej mentalności, które przyczyniają się do zaogniania (a nie łagodzenia) sporów między różnymi frakcjami. Doktor Paulina Łabieniec (Uniwersytet Łódzki) w referacie „Państwo poza dobrem i złem? Józef Tischner o urzeczywistnianiu ideału etycznego w prawie” podjęła próbę odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób Kościół może uczestniczyć w tworzeniu prawa we współczesnych systemach społeczno-politycznych? Panel zamknęło wystąpienie mgr. Pawła Boikego (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) pt. „Prawo stanowione w publicystyce Józefa Tischnera”, koncentrujące się wokół kwestii oczekiwań, jakie człowiek wierzący może (powinien) mieć wobec prawa stanowionego przez instytucje państwowe. Po upadku systemu komunistycznego wiele społeczeństw stanęło przed wyzwaniem odbudowy autorytetu prawa, a pierwszym krokiem do tego celu jest zadbanie o zgodność treści regulacji z etyką.

W dyskusji jeszcze raz powróciło pytanie o to, co Filozof Solidarności miałby do powiedzenia na temat aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w naszym kraju. Czy byłby optymistą? A jeśli tak, to gdzie upatrywałby źródła nadziei? Poruszono także kwestię strategii dyskursywnej J. Tischnera, która polegała nie tyle na tworzeniu teorii, ile raczej na wnikaniu w archetypy, co było związane z jej fenomenologiczną genezą oraz z jej funkcją terapeutyczną. Jego myśl była głęboko osadzona we wrażliwości etycznej, dlatego miał znakomite intuicje (choć, siłą rzeczy, nie zawsze miał dobre rozeznanie w sytuacji bieżącej).

Seminarium miało charakter kameralny w tym znaczeniu, że wygłoszono zaledwie siedem referatów. Wydarzenie przyciągnęło jednak wiele osób związanych z osobą Józefa Tischnera lub zainteresowanych jego myślą. Nie brakowało także chętnych do zabrania głosu w czasie dyskusji. Wypowiedzi nawiązywały niekiedy do osobistych spotkań z bohaterem seminarium. Szczególnym zaszczytem była obecność sędziów sądów najwyższych instancji w stanie spoczynku: prof. dr. hab. Marka Zirka-Sadowskiego oraz prof. dr. hab. Małgorzaty Pyziak-Szafnickiej. Na sali nie zabrakło innych przedstawicieli nauk prawnych, także spoza Łodzi, a nawet przedstawicieli nauk ścisłych. Obecny był jeden z łódzkich proboszczów, w ślad za J. Tischnerem nazywający siebie „duszpasterzem z prawem do filozofowania”, który podzielił się ciekawym wspomnieniem z czasów seminaryjnych. Otóż w 1995 r., będąc klerykiem, wbrew zakazowi przełożonych wymknął się z seminarium, aby uczestniczyć w uroczystości nadania ks. prof. Józefowi Tischnerowi tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Łódzkiego. Anegdota ta pozwala dostrzec, że seminarium wpisywało się nie tylko w dwudziestą piątą rocznicę śmierci Filozofa Solidarności, ale też w trzydziestą rocznicę nadania Księdzu spod Turbacza honorów przez Uniwersytet Łódzki¹. Józefa Tischnera wspominano jako osobę niezwykle przyjazną i pełną humoru; potrafiącą głośno stawiać niewygodne pytania,

---

¹ Treść laudacji wygłoszonej przez prof. Ryszarda Panasiuka w czasie wspomnianej uroczystości jest dostępna w zasobach repozytorium UŁ pod linkiem: <https://repozytorium.uni.lodz.pl/handle/11089/30720> (dostęp: 23.01.2026).

w tym sensie zadziorną, ale też zachowującą dystans do siebie. Podkreślano, że z każdego spotkania z J. Tischnerem wychodziło się trochę lepszym.

Warto dodać, że inicjatywa zorganizowania spotkania naukowego poświęconego analizie myśli J. Tischnera w kontekście problematyki teoretyczno- i filozoficznoprawnej jest związana z organizowanymi cyklicznie pod egidą Sekcji Polskiej IVR rajdokonferencjami filozofii prawa. Górski klimat sprzyja rozmowie o wyjątkowym człowieku gór, jakim był Filozof Solidarności i zapewne nie przez przypadek właśnie na II Rajdokonferencji Filozofii Prawa w październiku 2024 r., podczas wędrownki spowitym mgłą szlakiem na Baranią Górę pojawił się pomysł zorganizowania seminarium, który następnie był dopracowywany w czasie serii spotkań zdalnych w zespole, w którego skład weszli: mgr Paweł Boike, dr Paweł Łabieniec, dr Paulina Łabieniec oraz dr Mateusz Pękała.

Refleksja nad myślą Księdza spod Turbacza będzie kontynuowana w czasie Kongresu Sekcji Polskiej Międzynarodowego Stowarzyszenia Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej – IVR (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, 23–25 września 2026 r.), w ramach którego odbędzie się sesja pt. „Odkrywając myśl Józefa Tischnera dla filozofii prawa i praktyki prawniczej – perspektywy i dylematy”.